

ЕВРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРАВОВОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ В ОСМИСЛЕННІ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ДІЙСНОСТІ

Трансформаційний період, в якому сьогодні перебуває Україна, потребує створення ефективної системи державного управління, яка б відповідала стандартам демократичної правової держави. Одним із найважливіших завдань, що постають на цьому шляху, є вдосконалення не тільки організаційних та адміністративних аспектів діяльності держави, а й створення якісної правової основи функціонування політичних інститутів, утвердження розуміння демократії як правової форми організації та реалізації влади.

Особливістю нинішньої ситуації в багатьох перехідних суспільствах, зокрема і в Україні, є відсутність синхронного розвитку політичної і правової сфер, що призводить до неефективності законодавства та діяльності органів влади щодо його здійснення [3, с. 186]. Загрозливою є тенденція пріоритету політики, а не права як регулятора соціальних відносин і формування порядку життєдіяльності соціуму. Типовою стає ситуація, коли за наявності сформованої правової бази відсутнє адекватне відображення прийнятих норм та принципів у реаліях суспільного життя. Використання ж державою законодавчої влади в інтересах політичної кон'юнктури, де вибір на користь тих чи інших соціальних цінностей має скоріше декларативний характер, призводить до загострення проблеми співвідношення політики і права, що має наслідком політизацію правових норм. За таких умов право стає лише засобом реалізації політики, втрачаючи не тільки вплив на саму політику, але і власну соціальну цінність у суспільстві.

Прагнення зрозуміти сутність і спрогнозувати наслідки сучасних суспільно-політичних процесів обумовлює зростання інтересу науковців до осмислення співвідношення політики і права, їх ціннісного виміру задля пошуку оптимальних шляхів взаємодії, підвищення їх ефективності в управлінні та регулюванні суспільних відносин. На сучасному етапі дослідження питань співвідношення політики і права, їх ціннісного виміру, проблем сучасного праворозуміння займаються такі провідні вітчизняні та російські вчені, як: С. Алексєєв, М. Антанович, В. Бабкін, А. Вигорбіна, С. Єгорова, О. Зайчук, О. Костенко, М. Костицький, М. Козюбра, О. Львова, Г. Мальцев, С. Максимов, Н. Оніщенко, О. Скрипнюк, Е. Соловійов, В. Тимошенко, М. Цимбалюк та ін. Активно займається розробкою предметного поля правової політології Відділ правових проблем політології Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, теоретичне осмислення даного питання висвітлено у працях І. Кресіної, А. Коваленка, С. Навального, Є. Перегуди, О. Чинчикова, Л. Яровенка.

Проте у сучасній політичній і юридичній науці практично відсутнє теоретичне осмислення впливу політичних процесів на становлення та розвиток правової системи. З огляду на характер перебігу сучасних суспільно-політичних процесів актуальним є дослідження проблем розвитку правової системи з урахуванням впливу політичних чинників. Це обумовлює потребу проведення комплексних політико-правових досліджень задля виявлення механізмів, які б сприяли підвищенню ефективності управлінських функцій політики, найбільш чіткому вираженню в правовій сфері інтересів різних соціальних груп. Особлива роль у цьому належить правовій політології, яка досліджує не лише вплив політичних чинників на ефективність правової системи, а й виявляє аксіологічні можливості в осмисленні сутності політики і права.

Тому метою статті є виявити евристичний потенціал правової політології в осмисленні сутності політики і права як її базових основ, розкрити перспективи досліджень в межах даної нової галузі політичного знання.

Власне політика не може існувати поза правовою сферою. Право є однією із основних форм реалізації політики, гарантом її легітимності, законності та гуманності. У цьому контексті С. Дністрянський зазначав: «Право є нормою суспільного життя, політика — методом, як ним керувати;

вони знаходяться в нерозривному зв'язку між собою. Право разом з адміністративними, організаційними та іншими заходами і засобами активно використовується як важливий інструмент управління та досягнення конкретних результатів. В умовах демократичного режиму право є не тільки засобом політики, а одночасно і засобом впливу на саму політику, і держава все менше претендує на роль абсолютного правотворця» [1, с. 384].

Як відомо, існують два основні методологічні підходи до з'ясування співвідношення політики і права, які розкривають зв'язок між державою і правом. Перший підхід, етатистський, виходить з пріоритету держави над правом: право розглядається як продукт державної діяльності. Такий підхід поширений у вітчизняній юридичній літературі. Фактичною умовою для даного підходу є політична практика, яка розглядає право як «додаток» до держави. Теоретичною передумовою стає формально-догматичне ставлення до права як до сукупності норм, які закріплюються державою.

Тобто у цьому контексті право розглядається як особливий регулятор суспільних відносин, який виконує в основному функцію владного інструмента. При цьому втрачається власна цінність та роль права у суспільстві не лише як юридичного засобу реалізації певної політики, а й як засобу впливу на саму політику, за допомогою якого суспільство контролює діяльність держави, змушуючи її функціонувати у суспільних інтересах.

Другий підхід закріплений у форматі природно-правових поглядів. Прихильники школи природного права виходили з обмеження держави правом, що, на їх думку, ґрунтувалося на непорушності природного закону та невідчуженні публічних прав індивіда. З позиції даного підходу праву належить пріоритет порівняно з державою. Тобто принципи права мають бути вихідними засадами і самої державної політики, легітимність якої залежить від здатності створити такі закони, які відповідатимуть природі людини, об'єктивним потребам суспільного розвитку.

Правова політологія базується на системному підході, розглядаючи взаємозв'язки політичної і правової сфер, вплив політичних чинників на процес правотворення та правозастосування. При цьому варто зауважити, що зв'язок між правом і державою не має однозначного причинно-наслідкового характеру. Цей зв'язок складний і має двосторонній характер: держава і право одне без одного не можуть існувати, тобто між ними є тісний функціональний зв'язок.

Кожне юридичне рішення органів державної влади, по суті, політичне, оскільки є результатом тиску з боку політичних сил. Право, у свою чергу, може служити формою вираження і здійснення політики лише доти, доки сама ця політика базується на вихідних засадах права й справедливості. Тому досить часто суперечності, які виникають між правом та непослідовним впровадженням загальноновизнаних правових принципів, свідчать про відсутність політичних передумов для такого впровадження.

Власне правова політологія виявляє закономірності генезису та соціально-політичної дії права як динамічного політико-юридичного феномена. Правова політологія охоплює дослідження як впливу політичних подій на появу та закріплення тих чи інших норм, так і дослідження політичної ефективності права. Тим самим вона відходить від вузьконормативного визначення, розглядаючи право як соціально і політично детерміноване явище.

Українські науковці І. Кресіна, Є. Перегуда, А. Коваленко зазначають, що правова політологія спрямована на дослідження процесу правотворення не з огляду на низку формальних процедурних моментів у вигляді законів, а зосереджується переважно на позаправових складових цього процесу — узгодженні різних суспільних інтересів, громадському контролю, особливостях позаправової, політичної відповідальності, діяльності громадянського суспільства тощо [2, с. 519].

Водночас, правова політологія розглядає право як вузловий пункт ціннісно-нормативної структури суспільства.

Політика має спиратися на цінності права, передусім на утвердження і забезпечення прав і свобод людини, рівності, справедливості, гуманізму, задля досягнення на основі права легітимними засобами загального блага, розв'язання конкретних завдань, обумовлених актуальними суспільними потребами та інтересами. Саме в цьому розкривається сутність і основне призначення політики, яке полягає у справедливому управлінні суспільними процесами, забезпеченні завдяки цьому єдності та цілісності суспільства.

Власне гуманістичне розуміння політики (Арістотель, Платон, Г. Гегель, Т. Гоббс, Т. Парсонс та ін.) не тільки як боротьби і суперництва, а й як засобу взаємоузгодження та вираження інтересів різних соціальних груп, втілення правил співжиття, принципів справедливості й підтримки суспільного порядку, головною метою якої є досягнення суспільного блага, втратило сенс у сучасних умовах.

Нині первинним стає утилітарно-практичний сенс політики, сутність якої — послідовне розв'язання набору практичних завдань. Політика фактично зводиться до politics — до боротьби за владу, прагнення окремих груп досягти реалізації своїх інтересів шляхом нав'язування своєї волі, де вибір на користь тих чи інших соціальних цінностей має скоріше декларативний характер. На цьому наголошували у свій час Р. Дарендорф, Г. Ласуел, К. Маркс, К. Шмідт та ін.

За словами Ю. Хабермаса, нині сфера політичного фактично трансформувалась у програму самопідтримки адміністративної підсистеми [4].

Правова політологія обумовлює необхідність створення теоретико-методологічної основи розвитку політичної системи, базою якої б виступали загальнолюдські правові цінності. Це, у свою чергу, дає змогу по-новому оцінити роль і завдання держави крізь призму людини, її прав і потреб.

Правова політологія покликана внести чіткі критерії та ознаки в ті правові механізми, які містять значний елемент політичного, сприяти виробленню якісної ціннісно-правової основи функціонування політичних інститутів задля гармонізації взаємовідносин держави та інститутів громадянського суспільства.

Методологічні розробки правової політології мають скласти оновлений наукознавчий потенціал політико-правових досліджень і сприяти виробленню рекомендацій щодо підвищення легітимності державної політики, результативності законодавчого процесу, поліпшення якості законів, забезпечення їх соціальної ефективності.

Україна переживає складний процес становлення правової держави, здійснення якого неможливе без відповідного наукового забезпечення. Реалії суспільно-політичного життя переконливо доводять, що політика не є соціально ефективною, якщо регулювання суспільних відносин базується лише на ухвалених нормативно-правових актах при ігноруванні цінностей права та нагальних потреб суспільно-політичного розвитку. Правова політологія виявляє нові можливості для наукового осмислення сутності політики і права задля пошуку оптимальних шляхів їх взаємодії у сучасних умовах.

Використана література:

1. *Дністрянський С. С.* Загальна наука права і політики / С. С. Дністрянський // Антологія української юридичної думки: в 6 т. — К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2002. — Т. 1: Загальна теорія держави і права, філософія права. — С. 384-407.
2. До питання про предмет правової політології / І. Кресіна, Є. Перегуда, А. Коваленко // *Правова держава.* — 2005. — Вип. 16. — С. 517-525.
3. *Матвеева Г.* Політико-правові колізії в Україні як предмет політологічних досліджень / Г. Матвеева // *Вісник Львівського університету.* — 2010. — Вип. 1. — С. 186-196.
4. *Хабермас Ю.* Что такое «политическое». Рациональный смысл сомнительного наследия политической теологии / Ю. Хабермас. [Электронный ресурс] — Русский журнал. Режим доступа: <http://www.russ.ru/Mirovaia-povestka/CHto-takoe-politicheskoe>.

Сотник А. Л. Евристичний потенціал правової політології в осмисленні політико-правової дійсності.

У статті автор розкриває евристичний потенціал правової політології в осмисленні сутності політики і права, особливостей їх взаємодії у сучасних умовах. Автор звертає увагу на роль та значення правової політології як нової галузі політичного знання в умовах формування правової держави в Україні.

Ключові слова: правава політологія, політика, право, держава.

Сотник А. Л. Эвристический потенциал правовой политологии в осмыслении политико-правовой действительности.

В статье автор раскрывает эвристический потенциал правовой политологии в осмыслении сущности политики и права, особенностей их взаимодействия в современных условиях. Автор обращает внимание

на роль и значение правовой политологии как новой отрасли политического знания в условиях формирования правового государства в Украине.

Ключевые слова: правовая политология, политика, право, государство.

Sotnyk A. Heuristic Potential of Legal Political Science in the Comprehension of Political and Legal Reality.

The transformation period in Ukraine is accompanied by inevitable contradictions and lagging in the development of the adequate political institutions and law basis. As a result, there is a tendency of priority of politics, but not law as regulator of social relations. The law loses not only influence on politics but also own social value in society. It stipulates the necessity of providing political — legal researches in order to find mechanisms that will increase not only efficiency of administrative functions of the state, but also will create a stable legal framework of their functioning.

In this article the author examines basic approaches to law and politics and to peculiarities of their correlation in modern times. At the same time the author pays the special attention to research the influence of political factors on the development of the legal system, providing analysis of role and value of legal political science like a new field of political knowledge. Nowadays there isn't much discussion in this sphere; therefore this theme is an actual.

The legal political science investigates not only influence of political factors on efficiency of the legal system, but also the essence of politics and law in modern terms. It discovers the genesis and socio-political action of law like a dynamic, political-legal phenomenon. At the same time the legal political science describes a law as a key point of value in society. The author asserts that politics must be based on the principles and civic values of community. They are the rule of law, the democratic principles of government, tolerance, justice, humanism and equality. In conclusion, the author says that methodological base of legal political science can help to improve legitimacy of public policy, efficiency of legislative process and quality of laws.

Key words: legal political science, politics, law, state.